

НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ

ДЖИХАДИСТИ, УАХАБИТИ И САЛАФИТИ В БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА – РЕТРОСПЕКЦИЯ НА СТРУКТУРИТЕ В КОНТЕКСТА НА КРИЗАТА В БЛИЗКИЯ ИЗТОК

АС. Д-Р АСЕН ПЕЙЧЕВ,

КАТЕДРА „НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ И ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ“,
ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ, ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„НЕОФИТ РИЛСКИ“ - БЛАГОЕВГРАД

Резюме: След разпадането на бивша Югославия и кръвопролитната война в периода 1992-1995 г. в страната се наблюдава устойчиво присъствие на ислямистки организации и лидери, които действат като център на мрежа от потенциални терористични клетки не само в самата Босна и Херцеговина, но и сред диаспорите в Западна Европа. Посочени са основни „действащи лица“ в създаването на радикализиращата среда, както и взаимовръзките помежду им и с външни екстремистки и терористични организации. Анализът показва, че интензивният обмен на бойци и радикални водачи от военния период до днес създава рискове за ескалация в контекста на развитието на изraelско-палестинския “горещ” кон-

фликт след терористичните удари на „Хамас“ в ивицата Газа от 07.10.2023 г.

Ключови думи: Босна и Херцеговина, джихадисти, радикализация, насилствен екстремизъм, тероризъм

JIHADISTS, WAHABITS AND SALAFITS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA – RETROSPECTION OF THE STRUCTURES IN THE MIDDLE EAST CRISIS CONTEXT

ASSISTANT ASEN PEYCHEV, PHD

CHAIR “NATIONAL SECURITY AND PUBLIC ADMINISTRATION”, FACULTY OF LAW AND HISTORY,
SOUTHWESTERN UNIVERSITY “NEOFIT RILSKI” – BLAGOEVGRAD

Abstract: After the breakup of former Yugoslavia and the blood-shedding war of 1992-1995, the country has witnessed a persisting presence of Islamist organizations and leaders who have been acting as a center of a network of potential terrorist cells not only in Bosnia and Herzegovina but among the Bosnian diasporas in Western Europe. The main “actors” in the creation of the radicalized environment are indicated, as well as the inter-

relationships among them and foreign extremist and terrorist organizations. The analysis highlights that the intensive exchange of fighters and radical leaders from the war period to the present creates risks of escalation in the context of the development of the Israeli-Palestinian ‘hot’ conflict after the terrorist attacks of Hamas in Gaza on 07.10.2023.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, jihadists, radicalization, violent extremism, terrorism

В статията е направен опит да се обобщят предпоставките за генезиса, развитието и вкореняването на клетки на ислямистки радикални и екстремистки организации в Босна и Херцегови-

на, които имат потенциала да формират активни терористични организации. Формирането на такива организационни единици с боен и терористичен потенциал съвпада осезаемо с началото на война-

та, водена от Сърбия срещу Босна и Херцеговина в периода на разпадане на Югославия – конкретно 1992-1995 г. Основният политически дебат е за характера на войната – гражданска война или война на репресии. Този въпрос в случая е съществен дотолкова, доколкото основна цел е да се изясни мястото на ислямистки бойци, командири и др. активисти, които взимат участие в нея и след сключването на Дейтънското споразумение успяват да „уседнат“ в Босна.

Етническата плоскост в анализа може да се приложи дотолкова, доколкото всяка от етническите групи в страната (бошняци, сърби и хървати) претендира, че има легитимност да доминира в управлението на мултиетническата държава и дори да прилага крайни репресии спрямо тях – напр., в случая със сърбите, да направи опит за мащабно етническо прочистване. Това, разбира се, поражда силна съпротива и ескалира в ответни насилствени мерки. В случая с мюсюлманите в Босна е прекратена една много крехка линия, защото в такъв конфликт радикализацията на големи групи сред населението става лесно и има ясно морално оправдание – защита на „своите“. Много изследователи посочват конкретно за случая на проникване на ислямисти в Босна, че под прикритието на човешко състрадание към нападнатите братя по вяра, има и достатъчно основания да се приеме, че ислямските държави виждат и използват добра възможност да бъде създадена силна ислямска държава в Европа и тя да разпространява влияние успешно в цяла Европа.

Друг значим фактор, благоприятстващ интересите на ислямистките организации в целия регион на Западните Балкани е стремежът да се рекрутират бойци сред местното мюсюлманско население, които с примера си да увеличат нови радикализирани лица и групи. Както отбелязва в свое изследване А. Методиева, „За „Ислямска държава“ чуждестранните бойци от Балканите са особено важни по три причини: първо, те са свързани с големите диспори в Западна Европа. Второ, те произлизат от общества с исторически връзки с исляма. Накрая, Балканският регион е белязан от скорошни войни и следователно от застинали, но неразрешени политически и етнически конфликти.“¹

Турбоментните събития при разпадането на бивша Югославия откриват за ислямския тероризъм възможности в Европа, които лидерите на те-

зи организации преди 90-те год. на XX в. едва ли са си представяли. Разбира се, не може да твърдим, че тези възможности се появяват „изневиделица“ за тях – процесите от 70-те и 80-те год., в които югославското ръководство дава повече свободи на мюсюлманите да се сдружават и изповядват своята религия по-свободно вероятно вече са дали основа за формулиране на отправни точки за работа на разузнаванията на ислямските държави. Все пак, възможността за създаване на бази за обучение в такъв мащаб и в такава близост до Западна Европа се очертава едва при избухването на войната в Босна през 1992 г. Салафитските проповедници се появяват в Босна като част от муджахидините, пристигащи за да се бият във войната.

Географското положение на Босна и Херцеговина – между Западна Европа и Близкия Изток – се оценява като идеален плацдарм за организирана експанзия на организирани мюсюлмански екстремистки движения към Обединеното кралство, Италия, Франция и дори към Скандинавия. От началото на 90-те год. на XX в., Босна се оформя като територия, на която обучени чужди бойци, пристигащи от Афганистан и други близоизточни държави получават безпрепятствено възможност да се смесят с доброволци от Западна Европа, които имат малко опит, но голяма решимост за действие. Така оформените групи вече формират достатъчно значими джихадистки бойни единици. Има доказани данни, че групи като „Ал-Гама'ат ал-Исламийя“ и „Ал Кайда“ оформят такива отряди и използват благоприятните възможности за развитие и разрастване.

ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ФОРМИРАНЕ НА СРЕДА, ТОЛЕРАНТНА КЪМ ИСЛЯМИЗЪМ

Корените на босненския панислямизъм могат да се проследят до 30-те год. на XX в., когато е създадена организацията „Млади Мюсюлмани“ („Mladi Muslimani“). Дейността ѝ постепенно обхваща Сараево и други босненски градове – Бая Лука, Мостар, Тузла и Зеница. По време на Втората световна война, организацията подкрепя идеята за автономна Босна и Херцеговина като германски протекторат, а някои нейни членове се включват в „Ханджар“ – 13-а планинска СС-дивизия, създадена по инициатива на мюфтията на Йерусалим, Амин ел-Хусейни. Логичен край на дейността идва в края на войната, когато органи-

зацията е забранена от югославските комунистически власти. Все пак, до 1949 г. отделни членове продължават своята дейност нелегално, стремейки се да обособят обща държава за балканските мюсюлмански общности по примера на Пакистан. През 1949 г. са извършени масови арести на членове и много от тях отиват в затвора, като организацията прекратява своето съществуване. Определени източници посочват, че към този момент „Млади Мюсюлмани“ е най-многобройната нелегална организация в Югославия.²

През 70-те год. в Югославия върви процес на политическа либерализация и „национално самоопределение“, включващо и босненските мюсюлмани. Някои от членовете на „Млади Мюсюлмани“ са реабилитирани и им е дадена възможност да участват във възраждането на ислямските религиозни институции. Създаден е дискуссионен кръжок, ръководен от младия имам Хасан Ченгич³ и са изградени стабилни контакти с медресето в Сараево. Централна фигура за новото движение обаче става Алия Изетбегович – лидер на босненските мюсюлмани през 90-те год. и президент на страната в периода 1996-2000 г. Изетбегович е бивш член на „Млади Мюсюлмани“ и е автор на „Ислямската декларация“, която може да се разглежда като неофициален манифест на новата панислямистка политика. През 1982 г. излиза книгата му „Ислямът между Изтока и Запада“, в която сочи Пакистан като пример за развитие за мюсюлманските общности в Европа. През 1983 г., дейностите са забранени отново, а той е осъден заедно с 12 други активисти по обвинения за „ислямски фундаментализъм“ и „мюсюлмански национализъм“, изразен в книгата. Изетбегович е освободен през 1988 г. По това време, икономическите проблеми в Югославия вече предпоставят и определени етнически и религиозни напрежения. През 1990 г. основава Партията на демократичното действие (ПДД), която обединява в широк фронт цялата мюсюлманска общност и става изразител на интереса на босненските мюсюлмани за независимост. В партията намират място и други мюсюлмански политически активисти като Салим Сабич, Мустафа Черич⁴ и др.

В по-близката история, свързана с разпада на бивша Югославия и военните конфликти между бившите страни-членки на федерацията, често и основателно се лансират тези, свързани с учас-

тие на глобално действащи терористични организации. Интересът на световната мюсюлманска общност към войната в Босна и Херцеговина от 1992-1995 г. засилва връзките между босненските и други мюсюлмански общности, особено тези в Близкия Изток. В началото на войната, Изетбегович е нетърпелив заради бавещата се помощ от западните държави и се обръща за помощ към ислямския свят, а новото босненско правителство получава пари и оръжие от Иран, Саудитска Арабия, Кувейт и Либия. До неговата смърт през 2003 г., Прокуратурата на трибунала в Хага е води следствие срещу него.⁵

ДАННИ ЗА ИСЛЯМИСТКИ ГРУПИ, ДЕЙСТВАЩИ ПО ВРЕМЕ НА ВОЙНАТА В БОСНА (1992-1995 Г.)

По време на войната, панислямисткото течение в ПДД разгръща мащабни снабдителни канали, контролирани първоначално от Фикрет Абдич (политически противник на Изетбегович)⁶. Организацията поддържа преки връзки с базираната във Виена *Агенция за подпомагане на Третия свят (TWRA)*, създадена и оглавявана от Фатих ал-Хусанаин⁷ и Хасан Ченгич (вж. по-горе). Организацията събира пари в мюсюлманския свят и босненските диаспори по света и организира доставка на оръжия за Босна и Херцеговина. Във Виосоко, град в Централна Босна, е обособен логистичен център на босненската армия, ръководен от Халид Ченгич (баща на Хасан Ченгич) и разпределящ финансовата и материална помощ, ръководейки се от политически критерии. Дейността на организацията е изследвана от френския изследовател К. Бугарел, който я определя като „...“идеологически клиентелизъм“... който може да се открие на местно ниво, от назначаването на работа и настаняване в обществени жилища, до снабдяването с електричество и разпределението на хуманитарна помощ.“⁸

През септември 1996 г., полицейски и контра-терористични сили атакуват офиса на TWRA. По това време Хасанеин е на суданска дипломатическа служба. При обиска в офиса е иззето значително количество документи, които свидетелстват, че ръководеното от ПДД правителство в Босна и Херцеговина е нарушавало ембаргото на ООН и е придобило оръжие за стотици милиони долари на черния пазар. В документите и от банковите сметки на организацията, австрийските разследващи орга-

ни проследяват 350 милиона долара, които са събрани от различни правителства и ислямски движения (вкл. радикални) за финансиране на войната в Босна – Иран, Судан, Саудитска Арабия, Пакистан, Турция, Бруней и Малайзия. Поне половината от тези средства реално са били използвани за незаконни покупки на оръжие и контрабанда към Босна и Херцеговина.⁹ Други източници цитират далеч по-големи финансови трансфери от TWRA – около 2,5 млрд. долара.¹⁰ Също така, има документирани доказателства, че във войната в подкрепа на босненските мюсюлмани са били прехвърлени и значителен брой чужди бойци. Според дипломатическия и военен редактор на BBC М. Ърбан, „Формирането на „муджахидински батальон“ през 1992 г., съставен основно от арабски доброволци в Централна Босна е ключово събитие... през 1992 г. има само няколко десетки бойци, които отиват да защитят своите единоверци в Босна, докато сръбските паравоенни формирования ги прогонват от домовете им в западната и в източната част на страната. В началото на 1993 г. обаче, муджахидинският батальон вече наброява стотици и преследва „неверници“ много активно, което е установено в тристранните боеве между сърбите, хърватските католически доброволци и муджахидините.“¹¹ Емблематично, първата бригада е кръстена „Ел Муждахид“. Първоначално, тя е водена от афганския муджахидин Абдел Рахман ал-Даусари (известен с прозвището „Барбарос“, „Червената брада“). В последствие, бригадата е ръководена от либиец, алжирец и накрая – от египтянин. Бригадата използва за свой щаб гр. Зеница (на около час път от Сараево). Бригадата е разформирана след Дейтънското споразумение през 1995 г., а на бойците е препоръчано да се разпръснат по света, но някои от тях остават в Босна. Най-голям брой бойци в бригадата са от саудитски произход, следвани от египтяните и алжирците.¹²

Публично известен факт, документиран и в световния информационен поток е¹³, че лидерът на „Ал Кайда“ Осама бин Ладен получава босненски паспорт и по време на мандата на Изетбегович посещава Косово и Босна и Херцеговина. Пътищата на „Ал Кайда“ към Балканите са отворени кратко след превземането на Кабул от муджахидините през април 1992. Бин Ладен лично нарежда на бившия судански високопоставен член на „Ал Кайда“ Джамал Ахмед ал-Фадл да отпътува към хърватската столица Загреб за консултации с клю-

чови афгански лидери, които започват да действат като емисари на „Ал Кайда“ в региона – сред тях са вече споменатият Абдел Рахман ал-Даусари, Енаам Арнаут и Абу Зубаир ал-Мадани (братовчед на Осама бин Ладен). Срещата е проведена в загребския офис на Международната фондация Benevolence (BIF). Саудитската организация се използва като прикритие за формиране на „Ал Кайда“. В разследванията на атаките от 11.09.2001 г. Департаментът по правосъдие на САЩ я идентифицира като финансов и логистичен фронт за терористите. На срещата са обсъдени и договорени редица мерки, които да стабилизират позициите на „Ал Кайда“ в Босна – придобиване на бизнеси в страната, установяване на взаимоотношения с местни банки, които да прикриват финансирането на терористична дейност и на хуманитарни организации, създаването на тренировъчни лагери в страната, както и покупки на оръжие за муджахидините на Балканите.¹⁴

„Иранска връзка“ също може да проследена през войната, а след нея има и задълбочаване на сътрудничеството. Докато в периода 1992-1995 г. има основно данни за финансова и логистична помощ, а след края на войната има и доказани данни за изпращане на добре обучени бойци (вж. по-долу). Доклад, озаглавен „Разследване на иранските оръжейни доставки в Босна“, публикуван от Комисията по разузнаване към Сената на САЩ на 09.10.1998 г. се казва, че Иран е основен доставчик за босненската армия и милиции, като делът на доставеното достига 30% от общите количества на обща стойност 200 милиона долара.¹⁵ В самото начало на войната командири и бойци от Иранската Революционна Гвардия (IRGC) влизат на територията на Босна, преоблечени с униформи на хуманитарни служители от Червения полумесец.¹⁶ Иран изпраща и между 3000 и 4000 бойци, командвани от генерал Саид Касеми през 1994 г. Иранските части са разположени в лагери в Зеница и Високо. Ливанската терористична организация „Хизбула“ също изпраща свои бойци за участие във войната – 400 души от долината Бекаа, командвани от Али Ахмад Файад (убит в Сирия през 2016 г.).

ДАННИ ЗА ТЕРОРИСТИЧНИ ГРУПИ СЛЕД 1995 Г.

В доклад до Конгреса на САЩ от януари 1997 г. се казва, че бойци и командири от IRGC се инте-

грират бързо във военните структури на босненската армия само 6 месеца след началото на войната. Иранското разузнаване VEVAK организира своите мрежи и на практика ръководи значителна част от босненската система за сигурност. Специалните части са превърнати и използвани като инструмент за ислямизация (напр., Мюсюлманската разузнавателна служба/ MOS), която остава в контакт с бин Ладен и „Ал Кайда“ и е съдействала за издаването на паспорти за членове на терористични организации, проявяващи желание да воюват на Балканите.¹⁷ Данните за терористични клетки, които продължават съществуването си и в началото на XXI в. и след атентатите от 11.09.2001 г. са недвусмислени. Доброто прикритие на тези организации не позволява да бъде установен точният брой на бойците в тях – предположенията варират от няколко десетки до няколко хиляди души. Полската изследователка Д. Гибас-Кржак цитира статистика за 20 000 бойци в началото на 1995 г. С. Шварц също посочва голям брой (6000 души) и отбелязва, че всички придобиват босненско гражданство чрез брак или като признание за ролята им през войната. Около 200 души остават в Босна, много от които са под подозрение, че поддържат връзки с „Ал Кайда“.¹⁸ Благоприятни възможности се откриват и заради даването на политическо убежище след войната на стотици „ветерани“, заподозрени в брутални военни престъпления и добре обучени за градска война в европейски държави, Австралия и Канада. Тези жестове са използвани като тактическа възможност престъпни групи като „Въоръжена ислямска група“ (GIA) да проникнат в редица западноевропейски страни, внедрявайки висококвалифицирани и мотивирани спящи терористични клетки.¹⁹

Салафитите, пристигнали по време на войната, също успяват да се установят трайно в Босна, както и да се интегрират в босненската мюсюлманска диаспора в Западна Европа. Установени са три основни течения (вж. по-долу), които имат различия помежду си във вижданията за развитието на ислямската общност в самата Босна и по отношение на глобалното джихадистко движение.²⁰

М. Бабич посочва, че движение, наречено „Активна ислямска младеж“ е формирано от бивши членове на „Ел Муджахид“. Те започват активна пропаганда сред младото мюсюлманско население след 1995 г. Основен инструмент за

разпространение на индоктриниращите послания става списанието им „Saff“.²¹ Организацията проповядва религиозно „пробуждане“, приемане на най-ранните ислямски школи и практики и отхвърляне на „новостите“ в исляма. Членовете и привържениците на организацията участват в серия от публични протести и често използват реторика срещу други етнически и религиозни групи в Босна и Херцеговина, както и срещу мюсюлмани, които не споделят възгледите им. В резултат на различни разследвания, свързани с терористична дейност и заради лошата репутация на организацията, чуждите донори прекратяват финансирането и през 2006 г. „Активна ислямска младеж“ е разформирована.²²

Данни за дейност на група радикални ислямисти, вкл. уахабити, продължават да се отбелязват като причина за безпокойство от наблюдатели и международни организации, напр. в Горня Маоча в североизточната част на страната. Групата първоначално е ръководена от Нусрет Имамич²³. Той и последователите му се противопоставят на секуларните закони, демокрацията, свободните избори и всеки закон, който не основан на Шариата и отправят послания за насилие и глобален джихад.

В периода 2010-2016 г. в селото случват поредица от инциденти, които будят тревога и подозрение за радикализация:

- През 2010 г. уахабити от селото организират незаконен контролно-пропускателен пункт в селото, през който допускат преминаването само на униформени полицаи и „свои хора“, а дори от цивилно облечени полицаи се иска да представят документ за самоличност.²⁴
- На 28.11.2011 г. жителят на селото Мевлид Яшаревич открива огън с автоматично оръжие по американското посолство в Сараево.²⁵
- През 2013 г. Имамич и негови последователи заминават за Сирия и се присъединяват към „Ал Нусра“, заради което той е включен в списъка на санкционирания лица на ООН. Оттогава насетне организацията в Горня Маоча се ръководи от Хюсейн „Билал“ Боснич.²⁶
- През 2015 г. са подадени многобройни сигнали до босненската служба за борба с тероризма (SIPA) за веещи се знамена на Ислямска държава от различни къщи в селото и за графити с емблемата на групировката. При прис-

тигането на служителите, знамената обикновено изчезват.²⁷

Втората по численост салафитска група е базирана във Виена и се ръководи от Мухамед Порча²⁸ – имам на джамията „Таухид“ в австрийската столица. Порча и последователите му са разпръснати в Австрия, Германия, Дания, Сърбия и Черна гора и също твърдят, че следват и практикуват това, което наричат „автентичен ислям“. Той има действаща присъда и няма право да влиза в страната, но има свидетелства, че политическите му връзки са на високо правителствено ниво. От 2007 г. е в остър конфликт с ислямската общност в Босна, която обвинява в корупция и *куфр* – неверничество. Въпреки сериозните ограничения, има значително влияние в Сараево и е подкрепян от параразузнавателните служби и е във връзка с Имамович и Боснич (вж. по-горе).

Порча разполага със значителни финансови средства за създаването на салафитска организация-чадър в Европа – „Джама’ат Салафи уд-Дауа“ – чийто крайни цели са да обединят в радикално крило всички босненски мюсюлмани. Притеснителен е фактът, че въпреки информацията за трансфер на пари към организацията от Близкия Изток през Амстердам до Виена, австрийските власти до момента не разрешават да се наблюдават сметките ѝ, вкл. и след нота от Държавния департамент на САЩ.²⁹ Третата и считана за най-екстремистки настроена салафитска група в Босна е ръководена от Неджад Балкан – роден във Виена мюсюлманин със сръбски корени от Рашка (*областта Санджак в Сърбия – А. П.*). Балкан се счита за един от религиозните лидери на на „Келиметул Хакк“ („Словото на Истината“), мюсюлманска организация в Босна и Херцеговина и Рашка, която вдъхновява няколко радикални групи в региона.³⁰ Групата подкрепя интензивно използването на насилие не само срещу „неверници“, но и срещу други мюсюлмани, които не споделят възгледите им. Последователите на Балкан пропагандират въоръжен джихад.

ОСНОВНИ НОРМАТИВНИ МЕРКИ СРЕЩУ РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА РАДИКАЛЕН ИСЛЯМ, НАСИЛСТВЕН ЕКСТРЕМИЗЪМ И ТЕРОРИЗЪМ В БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

През 2010 г. е приета Стратегия за превенция и борба с тероризма. В целеполагането ѝ се посочва: „Взимайки предвид съществуващата структура

на сигурността, както и развитието през изминалия период, настоящата Стратегия определя цели за превенцията на всички форми на тероризъм и свързаните с него престъпления, както и превенцията на всички техни негативни ефекти:

1. Извършване на продължаващи действия с цел възпиране на всяка подкрепа за тероризъм, терористични дейности или радикални движения чрез обществена осведоменост, насочена към позитивна комуникация;
2. Прилагане на стратегията по начин, който предотвратява нарушаването на фундаментални човешки права и свободи, гарантирани от международните конвенции и регулации;
3. Подобряване на междуинституционалната координация и сътрудничество и развиване на способности в онези институции и агенции, в които те липсват;
4. Осигуряване на мониторинг и наблюдение за прилагането на Стратегията.³¹

Духът на Стратегията е чрез обществени мерки и позитивно въздействие върху средата да се повлияе върху факторите, водещи по траекторията „радикализация-екстремизъм-тероризъм“. Непосредствените действия в контекста на конфликта в Сирия показват, че този подход се оказва неефективен.

През юни 2014 г. парламентът на Босна и Херцеговина приема закон, който предвижда наказателна отговорност за рекрутиращи и за изявили желание да заминат като доброволци или наемници във въоръжени конфликти в чужбина – до 10 години затвор.³²

През февруари 2024 г. е приет нов закон срещу прането на пари и финансирането на терористични организации (известен като Anti-Money Laundering and Counter-Terrorism Financing, AML/CTF Law). Законът е насочен към хармонизиране на босненската регулаторна рамка с основните стандарти на ЕС, най-вече с Регламент (ЕС) 2018/1672 и Директиви (ЕС) 2015/849 и (ЕС) 2018/843. Основните мерки в новия закон са:

- За пръв път на регулация подлежат финансови услуги и продукти като крипто-валути и електронни пари. Този новаторски подход поставя Босна и Херцеговина в авангарда на регулаторната готовност за по-нататъшна дигитализация и напреднали технологии във финансовия сектор.

- Значително се разширява обхвата на лицата (физически и юридически), които подлежат на регулация, включвайки широк кръг от финансови институции и бизнеси, като напр. платформи за търговия с крипто-валути, институции за електронни пари и т.н. Специален контрол е предвиден за професии с рисков профил, като напр. нотариуси и адвокати.
- Изрично са упоменати случаите, в които определени трансакции подлежат на надлежни проверки като рискови, както и тези при които са допустими опростени проверки, като очертава конкретни критерии за различните видове задължени субекти.
- Въвеждат се различни механизми в контекста на мерките „Познавай своя клиент“ като напр. видео-идентификация, електронни подписи и електронни марки. Тази стъпка не само гарантира повече сигурност за финансовите институции, но и създава регулаторна основа за по-широко използване на финтех-решения и ускорена дигитализация на финансовия сектор.
- Определени са нормативни ограничения за трансакции в брой и транспорт на валута. По този начин се намалява риска от финансиране на тероризъм чрез подозрителни трансакции, напр. покупко-продажба на недвижими имоти.
- Предвидени са различни механизми за сътрудничество между различни институции в Босна, ангажирани в борбата с прането на пари и противодействието на тероризма, като е уредена и правната рамка за международно сътрудничество за намаляване на риска от външно финансиране. Ролята и обхвата на Финансовото разузнаване (FOO) е разширена, като са ѝ определени правомощия за по-бързи и обхватни действия и контрол върху задължените страни и трансакциите.
- Създава се нов координационен орган, съставен от представители на Съвета на министрите на Босна и Херцеговина от компетентни органи на ниво Федерация Босна и Херцеговина и Република Сръбска (вкл. окръг Бръчко). Органът координира сътрудничеството в области, свързани с изпълнението на международните ангажименти в превенцията на прането на пари и финансиране на тероризъм.³³

Правно документирані случаи на терористична дейност на територията на Босна и Херцеговина.

Ключова институция, разследваща и овластена да прилага наказателно преследване срещу лица и групи, замесени в терористична дейност в Босна е Международният наказателен трибунал за разследване на престъпленията в бивша Югославия (ICTY). Трибуналет е структура на Организацията на обединените нации (ООН), създадена с Резолюция 827 на Съвета за сигурност на ООН на 25.05.1993 г., за да подведе под съдебна отговорност сериозни престъпления срещу човечеството, извършени по време на войните в бившата Социалистическа Федеративна Република Югославия (СФРЮ), като работата приключва през 2014 г.

Съдилищата в Босна са издали присъди на 39 души за общо 164 години лишаване от свобода по обвинения в участие в бойни действия в чужбина или за планиране, подготовка или извършване на терористични актове.³⁴ Изброяването на случаите по-долу не претендира за изчерпателност, а по-скоро има илюстративен характер за установените престъпления от терористичен характер, както и успешно завършване на делата с признаение за вина и/или осъдителна присъда.

- През 2008 г. трибуналет осъжда босненския армейски командир Расим Делич на три години затвор за престъпления на чужди ислямски бойци срещу пленени военни от Босненската сръбска армия през войната в периода 1992-1995 г.³⁵
- През декември 2012 г. стрелецът срещу американското посолство в Сараево Мевлид Ясаревич (вж. по-горе) получава 18-годишна ефективна присъда за терористична дейност.³⁶
- Хюсейн „Билал“ Боснич (вж. по-горе) е арестуван през септември 2014 г. заедно с 15 други членове на салафитското движение в Босна и Херцеговина по подозрение в организиране на терористична група. Окончателно е осъден през 2015 г. на 7 год. затвор, като е освободен през септември 2021 г.³⁷
- През септември 2014 г. босненската полиция провежда контратерористична операция „Дамаск“, с обиски в обекти в Сараево, Маглай, Велика Кладуша и Бузим. Арестувани са шестима предполагаеми членове на салафитско-

то движение по подозрения за финансиране, публично склоняване и рекрутиране на терористи и организиране на терористична дейност. Първите арестувани са Невад Хусидич и Мерин Кесерович, като арестите им са извършени на сараевското летище при опит да достигнат територии, владени от „Ислямска държава“ с трансферен полет през Истанбул. По-късно същият ден, в жилището си е арестуван и Един Табакович. В Маглай и Бузим са арестувани Хусеин Ердич, Рамиз Ибрахимович и Алуадин Ибрахимович.³⁸

- През април 2019 г., босненски съд осъжда Муниб Ахметспахич на три години затвор за това, че от 2013 до 2018 г. той се сражава в Сирия в редиците на сирийската джихадистка групировка „Джабхат ал Нусра“. Ахметспахич се признава за виновен и сключва споразумение с прокурора.³⁹

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на направения преглед на обществено-политическата среда в Босна и Херцеговина може да се заключи, че страната продължава да представлява източник на терористичен риск. Основните особености в неговите прояви са:

- От „внос“ на бойци към „износ“ на бойци – за разлика от периода на войната, в момента радикализирани бошняци пътуват, за да се бият в терористични конфликти в Близкия Изток. Основните документирані случаи са от войната в Сирия. Все пак, активният трансфер предполага, че те установяват и нови връзки с терористични организации и това може да доведе до опасно надграждане вътре в Босна и Херцеговина при завръщането им.
- Има воля от страна на държавата да се противодейства на тероризма, но без предприемане на прекалено строги мерки. Приетите закони за преследване на терористи са напредък в сравнение със Стратегията от 2010 г., но все още няма съществени резултати в превенцията чрез осъдителни присъди и активни разследвания.
- Влиянието на ирански и саудитски организации остава значимо, като това възпрепятства процесите на интеграция на Босна и Херцеговина в евроатлантическата общност.
- Сериозни притеснения буди нежеланието на Австрия да разследва връзките и финансови-

те потоци от организации на нейна територия, насочени към финансиране на рискови организации в Босна и Херцеговина.

В контекста на придобилия устойчив характер „горещ“ конфликт в Близкия Изток, в който вече са намесени и други държави освен Израел и Палестина, Босненската ислямистка „екосистема“ представлява сериозна заплаха при ескалация на конфликта като възможна база за терористични удари на територията на Балканите и в Запад на Европа.

БИБЛИОГРАФИЯ:

НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК:

1. Георгиева, М. Алекс Алексиев: Земята под Груевски се тресе, той е авторитарен, прави реверанси на Путин и Ердоган. Фактор.бг (онлайн), 14.05.2015, <https://faktor.bg/bg/articles/mneniya/intervyu/-aleks-aleksiev-zemyata-pod-gruevski-se-trese-toy-e-avtoritaren-pravireveransi-na-putin-i-erdogan-45244>, последен преглед на 02.05.2024 г.
2. Знамена на «Ислямска държава» се веят в босненско село. Клуб Z (онлайн), 06.02.2015 г., https://clubz.bg/14255-znamena_na_islyamska_darzhava_se_veyat_v_bosnensko_selo, последен преглед на 25.04.2024 г.
3. Изетбегович е бил разследван за военни престъпления, Медияпул (онлайн), <https://www.mediapool.bg/izetbegovich-e-bil-razsledvan-za-voenni-prestapleniya-news29045.html>, последен преглед на 20.04.2024 г.

НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК:

1. Azinović, V., K. Bassuener, B. Weber. Assessing the potential for renewed ethnic violence in Bosnia and Herzegovina: A security threat assessment]. Sarajevo: Faculty of Political Sciences, University of Sarajevo, and the Atlantic Initiative, 2011, p. 176.
2. Babić, M. Salafism in Bosnia and Herzegovina. European Institute of the Mediterranean (online), <https://www.iemed.org/publication/salafism-in-bosnia-and-herzegovina/>, последен преглед на 02.05.2024 г.
3. Bougarel, X. Bosnian Islam since 1990: Cultural Identity or Political Ideology?. Research Gate (online), 1999, https://www.researchgate.net/publication/32230183_Bosnian_Islam_

- since_1990_Cultural_Identity_or_Political_Ideology, последен преглед на 20.04.2024 г.
4. Califero, G. In the Rearview Mirror: The Case of Iranian Influence in Bosnia. Gulf International Forum (online), 05.09.2022, <https://gulrif.org/in-the-rearview-mirror-the-case-of-iranian-influence-in-bosnia/>, последен преглед на 22.04.2024 г.
 5. Gibas-Krzak, D. Terrorism in the Balkans. Genesis – types – prognoses. International Security Review 19/18, 2018, p. 324
 6. Kohlmann, E. The Once and Future Balkan Mujahideen. https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/jisa/jisa_2005_fall/jisa_2005_fall_c.pdf, последен преглед на 21.04.2024 г.
 7. Konstantinova, E. Special Report: Al-Qa'ida in the Balkans, is it there or isn't it?. Jane's Islamic Affairs Analyst, 28.03.2002, <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA508905.pdf>, последен преглед на 20.04.2024 г.
 8. Kurtic, A. Bosnia Holds Alleged Islamic State Ex-Fighter After Airport Arrest. BalkanInsight (online), 21.11.2023, <https://balkaninsight.com/2023/11/21/bosnia-holds-alleged-islamic-state-ex-fighter-after-airport-arrest/>, последен преглед на 07.05.2024 г.
 9. Lopez, G. C. Looking Back at the Bosnian Mujahideen. Militant Wire (online), 01.02.2023, <https://www.militantwire.com/p/looking-back-at-the-bosnian-mujahideen>, последен преглед на 20.04.2024 г.
 10. Metodieva, A. The Radical Milieu and Radical Influencers of Bosnian Foreign Fighters. Studies in Conflict & Terrorism. Routledge, 08.12.2020, p. 1725
 11. Neubert, N. 'Islamic State' in Bosnia. Deutsche Welle (online), 21.03.2015, <https://www.dw.com/en/sarajevos-struggles-to-contain-jihadism/a-18331506>, последен преглед на 25.04.2024 г.
 12. Pugliese, M. The Threat of Returning Foreign Fighters from the Balkans. 29.05.2019, ISPI (online), <https://www.ispionline.it/en/publication/threat-returning-foreign-fighters-balkans-23219>, последен преглед на 19.04.2024 г.
 13. Pomfret, J. Bosnia's Muslims Dodged Embargo. The Washington Post (online), 1996, <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/bosvote/front.htm>, последен преглед на 20.04.2024 г.
 14. Sasso, A. Founder of Agrokomerc, sentenced to 10 years for war crimes, Fikret Abdić, the new mayor of his hometown Velika Kladuša, visited Sarajevo after 23 years to officialize his new position. Osservatorio Balcano e Caucaso (online), 08.11.2016, <https://www.balcanicaucaso.org/eng/Areas/Bosnia-Herzegovina/Bosnia-and-Herzegovina-the-return-of-Fikret-Abdic-174832>, последен преглед на 10.05.2024 г.
 15. Spaic, I. Bosnia: Six Arrested in Terrorism Financing Bust; Bosnian Trial Continues. Organized Crime and Corruption Reporting Project (online), 19.02.2015, <https://www.occrp.org/en/daily/3697-bosnia-six-arrested-in-terrorism-financing-bust-bosnian-trial-continues>, последен преглед на 08.05.2024 г.
 16. Urban, M. Bosnia: The cradle of modern jihadism?. BBC (online), <https://www.bbc.com/news/world-europe-33345618>, последен преглед на 10.05.2024 г.
 17. Bosnia and Herzegovina Adopts Sweeping Reforms with New Anti-Money Laundering and Counter Terrorism Financing Law. Wolf Theiss (online), 26.02.2024, <https://www.wolftheiss.com/insights/bosnia-and-herzegovina-adopts-sweeping-reforms-with-new-anti-money-laundering-and-counter-terrorism-financing-law>, последен преглед на 07.05.2024 г.
 18. BOSNIA AND HERZEGOVINA STRATEGY FOR PREVENTION AND FIGHT AGAINST TERRORISM (2010-2013), Bosnia and Herzegovina Ministry of Security (online), 2010, <https://rm.coe.int/16806415c9>, p. 8
 19. Bosnia US embassy gunman Mevlid Jasarevic jailed for 18 years. BBC (online), 06.12.2012, <https://www.bbc.com/news/world-europe-20629893>, последен преглед на 07.05.2024 г.
 20. CRIMINAL CODE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA. Art 246o (4), <https://rm.coe.int/bih-criminal-code-consolidated-text/16806415c8>, p. 69, последен преглед на 08.05.2024 г.
 21. Former ISIS recruiter Bilal Bosnic released after seven-year prison sentence. N1 Sarajevo (online), 03.09.2021, <https://n1info.ba/english/news/former-isis-recruiter-bilal-bos>

nic-released-after-seven-year-prison-sentence/, последен преглед на 08.05.2024 г.

22. Iran's Influence in Bosnia, a Dagger in the Flank of Europe. MENA Research and Study Center, 02.08.2019, <https://www.mena-research-center.org/irans-influence-in-bosnia-a-dagger-in-the-flank-of-europe/>, последен преглед на 22.04.2024 г.
23. Wahhabis in Bosnia Hercegovina forbid access to Gornja Maoca for anyone unknown. Human Rights House Foundation (online), 09.02.2010, <https://humanrightshouse.org/articles/wahhabis-in-bosnia-hercegovina-forbid-access-to-gornja-maoca-for-anyone-unknown/>, последен преглед на 02.05.2024 г.

НА БОШНЯШКИ ЕЗИК:

1. Mladi Muslimani (online), <https://www.mm.co.ba/index.php/bs/organizacija/54-historijat/238-ko-su-bili-mladi-muslimani>, последен преглед на 10.05.2024 г.

- 1 Metodieva, A. The Radical Milieu and Radical Influencers of Bosnian Foreign Fighters. Studies in Conflict & Terrorism. Routledge, 08.12.2020, p. 1725
- 2 Вж.: Mladi Muslimani (online), <https://www.mm.co.ba/index.php/bs/organizacija/54-historijat/238-ko-su-bili-mladi-muslimani>, последен преглед на 10.05.2024 г.
- 3 Хасан Ченгич – един от близките политически съратници на първия босненски президент Алия Изетбегович, който е и зам. министър на отбраната в първото следвоенно мюсюлманско правителство на Босна и Херцеговина. През 1997 г. според разузнавателни данни на ЦРУ Ченгич е създал тайна разузнавателна мрежа, свързана с Иран – б. а.
- 4 Мустафа Черич е босненски имам и главен мюфтия на Босна и Херцеговина в периода 1993-2012 г.
- 5 Вж.: Изетбегович е бил разследван за военни престъпления, Медияпул (онлайн), <https://www.mediapool.bg/izetbegovich-e-bil-razsledvan-za-voenni-prestapleniya-news29045.html>, последен преглед на 20.04.2024 г.
- 6 Вж.: Sasso, A. Founder of Agrokomerc, sentenced to 10 years for war crimes, Fikret Abdić, the new mayor of his hometown Velika Kladuša, visited Sarajevo after 23 years to officialize his new position. Osservatorio Balcano e Caucaso (online), 08.11.2016, <https://www.balcanicaucaso.org/eng/Areas/Bosnia-Herzegovina/Bosnia-and-Herzegovina-the-return-of-Fikret-Abdic-174832>, последен преглед на 10.05.2024 г.
- 7 Фатих ал-Хасанеин е ислямски активист с близки контакти в правителството на Судан през 90-те год. на XX в. Връзката му с Босна и Херцеговина

датира от 60-те год., когато учи медицина в Сараево. Хасанеин е един от основните посредници между панислямисткото течение и ислямските режими и движения по света – б. а.

- 8 Bougarel, X. Bosnian Islam since 1990: Cultural Identity or Political Ideology?. Research Gate (online), 1999, https://www.researchgate.net/publication/32230183_Bosnian_Islam_since_1990_Cultural_Identity_or_Political_Ideology, последен преглед на 20.04.2024 г.
- 9 Цит.: Pomfret, J. Bosnia's Muslims Dodged Embargo. The Washington Post (online), 1996, <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/inatl/longterm/bosvote/front.htm>, последен преглед на 20.04.2024 г.
- 10 Вж.: Георгиева, М. Алекс Алексиев: Земята под Груевски се тресе, той е авторитарен, прави реверанси на Путин и Ердоган. Фактор.бг (онлайн), 14.05.2015, <https://faktor.bg/bg/articles/mneniya/intervyu/-aleks-aleksiev-zemyata-pod-gruevski-se-trese-toy-e-avtoritaren-pravi-reveransi-na-putin-i-erdogan-45244>, последен преглед на 02.05.2024 г.
- 11 Вж.: Urban, M. Bosnia: The cradle of modern jihadism?. BBC (online), <https://www.bbc.com/news/world-europe-33345618>, последен преглед на 10.05.2024 г.
- 12 Lopez, G. C. Looking Back at the Bosnian Mujahideen. Militant Wire (online), 01.02.2023, <https://www.militantwire.com/p/looking-back-at-the-bosnian-mujahideen>, последен преглед на 20.04.2024 г.
- 13 Цит.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A92001E003308>
- 14 Kohlmann, E. The Once and Future Balkan Mujahideen. https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/jisa/jisa_2005_fall/jisa_2005_fall_c.pdf, последен преглед на 21.04.2024 г.
- 15 Цит.: Iran's Influence in Bosnia, a Dagger in the Flank of Europe. MENA Research and Study Center, 02.08.2019, <https://www.mena-researchcenter.org/irans-influence-in-bosnia-a-dagger-in-the-flank-of-europe/>, последен преглед на 22.04.2024 г.
- 16 Califero, G. In the Rearview Mirror: The Case of Iranian Influence in Bosnia. Gulf International Forum (online), 05.09.2022, <https://gulfiif.org/in-the-rearview-mirror-the-case-of-iranian-influence-in-bosnia/>, последен преглед на 22.04.2024 г.
- 17 Цит.: Gibas-Krzak, D. Terrorism in the Balkans. Genesis – types – prognoses. International Security Review 19/18, 2018, p. 324
- 18 Konstantinova, E. Special Report: Al-Qa'ida in the Balkans, is it there or isn't it?. Jane's Islamic Affairs Analyst, 28.03.2002, <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA508905.pdf>, последен преглед на 20.04.2024 г.
- 19 Kohlmann, E. The Afghan-Bosnian Mujahideen Network in Europe. Swedish National Defense College, 2004, <http://www.aina.org/reports/tabmnie.pdf>, последен преглед на 21.04.2024 г.
- 20 Вж.: Azinović, V., K. Bassuener, B. Weber. Procjena potencijala za obnovu etničkog nasilja u Bosni i

- Hercegovini: Analiza sigurnosnih rizika [Assessing the potential for renewed ethnic violence in Bosnia and Herzegovina: A security threat assessment]. Sarajevo: Faculty of Political Sciences, University of Sarajevo, and the Atlantic Initiative, 2011, p. 176.
- 21 Макар и организацията да не съществува от 2006 г., днес списанието вече е интернет портал - <https://saff.ba/> - б. а.
- 22 Вж.: Babić, M. Salafism in Bosnia and Herzegovina. European Institute of the Mediterranean (online), <https://www.iemed.org/publication/salafism-in-bosnia-and-herzegovina/>, последен преглед на 02.05.2024 г.
- 23 Нусрет Имамович е един от основните водачи на салафитите в Босна. Завършил е Шариат в ОАЕ – б. а.
- 24 Цит.: Wahhabis in Bosnia Hercegovina forbid access to Gornja Maoca for anyone unknown. Human Rights House Foundation (online), 09.02.2010, <https://humanrightshouse.org/articles/wahhabis-in-bosnia-hercegovina-forbid-access-to-gornja-maoca-for-anyone-unknown/>, последен преглед на 02.05.2024 г.
- 25 Вж.: Знамена на «Ислямска държава» се веят в босненско село. Клуб Z (онлайн), 06.02.2015 г., https://clubz.bg/14255-znamena_na_islyamska_darzhava_se_veyat_v_bosnensko_selo, последен преглед на 25.04.2024 г.
- 26 Хюсейн „Билал“ Боснич е отраснал в Германия и се връща в Босна и Херцеговина по време на войната. Той е и един от лидерите на „Активна ислямска младеж“ – б. а.
- 27 Цит.: Neubert, N. 'Islamic State' in Bosnia. Deutsche Welle (online), 21.03.2015, <https://www.dw.com/en/sarajevos-struggles-to-contain-jihadism/a-18331506>, последен преглед на 25.04.2024 г.
- 28 Мухамед Порча има широка популярност с проповеди в социалните мрежи – б. а.
- 29 Цит.: Babić, M. Salafism in Bosnia and Herzegovina. European Institute of the Mediterranean (online), <https://www.iemed.org/publication/salafism-in-bosnia-and-herzegovina/>, последен преглед на 02.05.2024 г.
- 30 Вж.: Kelimetul Haqq, Rjiec Istine, <https://kelimetul-haqq.org/>,
- 31 Цит.: BOSNIA AND HERZEGOVINA STRATEGY FOR PREVENTION AND FIGHT AGAINST TERRORISM (2010-2013), Bosnia and Herzegovina Ministry of Security (online), 2010, p. 8
- 32 Вж.: CRIMINAL CODE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA. Art 246o (4), <https://rm.coe.int/bih-criminal-code-consolidated-text/16806415c8>, p. 69, последен преглед на 08.05.2024 г.
- 33 Вж.: Bosnia and Herzegovina Adopts Sweeping Reforms with New Anti-Money Laundering and Counter Terrorism Financing Law. Wolf Theiss (online), 26.02.2024, <https://www.wolftheiss.com/insights/bosnia-and-herzegovina-adopts-sweeping-reforms-with-new-anti-money-laundering-and-counter-terrorism-financing-law/>, последен преглед на 07.05.2024 г.
- 34 Вж.: Kurtic, A. Bosnia Holds Alleged Islamic State Ex-Fighter After Airport Arrest. BalkanInsight (online), 21.11.2023, <https://balkaninsight.com/2023/11/21/bosnia-holds-alleged-islamic-state-ex-fighter-after-airport-arrest/>, последен преглед на 07.05.2024 г.
- 35 Цит.: Rasim Delić Sentenced to Three Years for Cruel Treatment. United Nations International Criminal Tribunal for former Yugoslavia. 2008, <https://www.icty.org/en/press/rasim-deli%C4%87-sentenced-three-years-cruel-treatment-0>, последен преглед на 19.04.2024 г.
- 36 Цит.: Bosnia US embassy gunman Mevlid Jasarevic jailed for 18 years. BBC (online), 06.12.2012, <https://www.bbc.com/news/world-europe-20629893>, последен преглед на 07.05.2024 г.
- 37 Цит.: Former ISIS recruiter Bilal Bosnic released after seven-year prison sentence. N1 Sarajevo (online), 03.09.2021, <https://n1info.ba/english/news/former-isis-recruiter-bilal-bosnic-released-after-seven-year-prison-sentence/>, последен преглед на 08.05.2024 г.
- 38 Вж.: Spaic, I. Bosnia: Six Arrested in Terrorism Financing Bust; Bosnic Trial Continues. Organized Crime and Corruption Reporting Project (online), 19.02.2015, <https://www.occrp.org/en/daily/3697-bosnia-six-arrested-in-terrorism-financing-bust-bosnic-trial-continues>, последен преглед на 08.05.2024 г.
- 39 Cit.: Pugliese, M. The Threat of Returning Foreign Fighters from the Balkans. 29.05.2019, ISPI (online), <https://www.ispionline.it/en/publication/threat-returning-foreign-fighters-balkans-23219>, последен преглед на 19.04.2024 г.

